

6-9 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 6 november

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Fahlander ang. rättsskydd för arrendatorer av sommarstugetomter	3
av herr Jonasson om höjda bidrag vid skördeskador	3
av herr Nilsson, Ferdinand, om översyn av gällande system för skördeskadeersättning	5
av herr Bergh, Ragnar, ang. dispositionen av vissa ersättningar enligt renbeteslagen	9

Interpellationer:

av herr Nyman om inlärningsmaskiner	10
av herr Lager ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagens drift	11

Fredagen den 9 november

Interpellation av herr Sundin om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm	14
---	----

Tisdagen den 6 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 27, 29 och 30 nästlidna oktober.

Ang. rättsskydd för arrendatorer av sommarstugetomter

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Fahlanders interpellation angående rättsskydd för arrendatorer av sommarstugetomter, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Fahlander har i en interpellation frågat mig, om jag vill medverka till tillkomsten av ett provisoriskt rättsskydd för arrendatorer av sommarstugetomter i avvaktan på den arrendelagstiftning som är under utredning.

Så sent som den 8 maj i år besvarade jag i andra kammaren en av herr Andersson i Storfors ställd interpellation i samma ämne. Som jag då framhöll torde frågan om regleringen av dessa arrenden få anses så komplicerad, att någon provisorisk lösning inte bör tillgripas.

Herr **FAHLANDER** (s):

Herr talman! Samtidigt som jag till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ber att få framföra ett tack för svaret, vill jag tillägga att jag skulle vara djupt oärlig, om jag sade mig finna svaret tillfredsställande. Jag är i stället mycket besviken, och denna min besvikelse delas av tusentals medborgare i detta land. De befinner sig i en prekär situation, en situation som de tydligen under obestämmd tid kommer att få befinna sig i.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om höjda bidrag vid skördeskador

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Jonassons interpellation om höjda bidrag vid skördeskador, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har i en interpellation frågat mig om jag är beredd att skyndsamt vidta sådana åtgärder, att erforderligt större belopp kan ställas till förfogande för skördeskadebidrag såväl för den aktuella situationen som för framtiden.

De av interpellanten åsyftade behovsprövade skördeskadebidragen skall enligt 1961 års riksdagsbeslut efter strängt restriktiv bedömning och endast under vissa omständigheter kunna utgå såsom ett komplement till systemet med generella skadeersättningar. För närvarande skall årligen ett belopp motsvarande en procent av totalt utgående ersättningar, dock lägst 100 000 kr., kunna tas ur skördeskadefonden för att utlämna behovsprövade bidrag. Mot bakgrunden av nu föreliggande erfarenheter beträffande riskerna för att punktvisa eller mycket lokalt begränsade skördeskador skall uppkomma vissa år anser jag skäligt att en viss höjning sker av minimibeloppet på 100 000 kr. Inom kort kommer riksdagen att föreläggas ett förslag att öka beloppet till 400 000 kr.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Jonassons interpellation.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Till skillnad mot den föregående interpellanten skall jag be att få tacka för svarets innehåll.

Om höjda bidrag vid skörde-skador

Jag behöver väl i sammanhanget inte rekapitulera de svårigheter som jordbrukarna utsatts för till följd av skörde-skadorna under ett flertal år. Detta är ju känt för kammarens ledamöter. Svårigheter har rått och råder allti-jämt, och det gäller att finna en lämplig väg för att hjälpa dem som drabbats. Problemet är ingalunda slutligt löst ännu.

Den skörde-skadeförsäkring som infördes 1961 kommer väl i år att ställas inför sitt verkligt hårda prov, och nu får vi tillfälle att se hur den kommer att slå ut. Redan nu kan man naturligtvis säga att försäkringen är behäftad med stora brister. De behovsprövade bidragen visade sig redan 1961 — alltså första året — vara alltför knappt tilltagna. 100 000 kronor stod till förfogande. Av detta belopp har enligt uppgift utdelats 90 000 kronor, och 10 000 är reserverade. Enligt riksdagsbeslutet skall ju, som också jordbruksministern framhållit, de behovsprövade bidragen utgå efter restriktiv bedömning, men även vid en sådan har lantbruksnämnderna kommit fram till ett behov av ca 620 000 kronor för 1961. På grund av skörde-skadeförsäkringens bestämmelser, särskilt beträffande de stora strataområdena, kommer ett stort behov av bidrag att allti-jämt föreligga med försäkringens nuvarande konstruktion.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse att jordbruksministern ämnar ställa mera medel till förfogande. Det föreslagna beloppet kan kanske vara i knappaste laget, men det innebär en förbättring som är rätt avsevärd. Jordbruksministern ämnar föreslå ytterligare 300 000 kronor, men man kommer kanske snart underfund med att siffran är för låg, och jag hoppas att jordbruksministern i en sådan situation skall ställa mera pengar till förfogande.

Vad jag inte kan utläsa av svaret är huruvida de pengar som jordbruksministern nu ämnar föreslå skulle avse även 1961 års skörd. Det är ju egentligen beträffande det året som behovet föreligger. Jag förmodar alltså att pengarna gäller även 1961, men jag skulle vara tacksam för en kompletterande upplysning på den punkten.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag är rädd att jag måste göra herr Jonasson ledsen. Som riksdagen kommer att bli varse, när förslaget framlägges, avses naturligtvis innevarande jordbruksår, det som börjat den 1 september och som fortgår ett år framåt. Det kan således inte bli tal om att förstärka de bidrag som avsåg förra årets skörd.

Jag skulle kanske säga att man dock skall hålla i minnet att förra årets skörd faktiskt var en av de bästa vi haft under en lång följd av år, och generella ersättnings utbetalades med endast 210 000 kronor. Man måste säga att med 100 000 kronor i speciellt behovsprövade bidrag blir relationen mellan dessa båda slag av bidrag en helt annan än man föreställde sig när man fattade beslut i den här frågan. Då utgick man ifrån att ungefär en procent av hela ersättningsbeloppet, dock högst 100 000 kronor, skulle ställas till förfogande i form av behovsprövade bidrag. Här blev det faktiskt ungefär 50 procent av det generella ersättningsbeloppet. Jag kan således, herr Jonasson, inte lova att tillgodose förfluten tid.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag är mycket ledsen över att så inte är fallet, ty enligt jordbruksnämndens beräkningar — och de byggde på en mycket restriktiv bedömning — skulle det föreligga ett behov om ytterligare 300 000 kronor. Jag tog för givet att det var den summan som det här skulle röra sig om.

Det är klart, att här har en uppenbar orättvisa begåtts. Och när man har kommit underfund med att man har gjort en felbedömning, en orättvisa, bör man väl försöka rätta till denna så snart som möjligt. Det gäller ju dessa stora skörde-skadeområden, alltså strataområdena, där försäkringen inte utlöses men där förhållandena kan variera så starkt att det är nödvändigt med behovsprövade bidrag.

Jag är som sagt mycket ledsen över att mina önskemål inte tillfredsställts,

Om översyn av gällande system för skördeskadeersättning

och det är väl omöjligt att vädja om något i den vägen, men alldeles säkert skulle det ha varit en mycket fin sak om man kunnat rätta till den frågan även för 1961. Nu blir det väl i all fall en viss rättelse, som kommer att gälla framöver, och jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om översyn av gällande system för skördeskadeersättning

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr Ferdinand Nilssons interpellation om översyn av gällande system för skördeskadeersättning, erhöll ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har i en interpellation frågat mig dels om jag är villig att uppta frågan om en genomgripande översyn av gällande system för utbetalning av skördeskadeersättning, dels om jag avser ompröva spørsmålet att till skördeskadeskyddet foga möjligheter till erforderlig kreditgivning.

Enligt min mening är det för tidigt att redan nu efter endast ett års erfarenhet ifrågasätta att göra en sådan genomgripande översyn av systemet för utbetalning av skadeersättningar som herr Nilsson åsyftat. Jag vill erinra om att den skördestatistiska nämnden fortlöpande granskar om systemet fungerar ändamålsenligt. Det åligger nämnden att vidta eller föreslå de jämkningar som den finner önskvärda.

Hittills har inte heller något framkommit som ger anledning att nu överväga en komplettering av systemet för permanent skördeskadeskydd med kreditstöd till odlare som åsamkats skördeskadador.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Ferdinand Nilssons interpellation.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för att han besvarat min interpellation. Jag konstaterar att han däri säger att han finner det för tidigt att ens ifrågasätta en sådan genomgripande översyn som jag åsyftat. Han tar dessutom betäckning bakom skördestatistiska nämndens fortlöpande granskning och dess syftemål att tillse att systemet fungerar ändamålsenligt. Eftersom herr statsrådet inte funnit någon anledning till åtgärder drar jag den slutsatsen att han tills vidare anser att det fungerar ändamålsenligt. Jag behöver inte kommentera den saken. Jag hänvisar endast till de resultat som hittills har framkommit.

Beträffande frågan om kreditstödet till odlarna ber jag att få återkomma lite längre fram. Jag skall först ägna mig en liten smula åt de gällande principerna. Jag konstaterar — och det berörde jag redan i interpellationen — att systemet brister rent principiellt på väsentliga punkter, och det är därför jag tvingats ifrågasätta en genomgripande omdaning av det hela.

Det är fråga om brister beträffande indelningen i områden, och det gäller inte bara tekniken. Det är inte bara den skördestatistiska nämnden det gäller, som skall klara tekniska detaljer, det är också fråga om den jordbrukspolitiska avvägningen av premiebetalningen mellan olika grödor, eventuellt också vissa drivmedel. Inte minst upprör det rättsmedvetandet, att de som bor utanför områden där försäkringen utfaller skall som nu sker sättas i strykclass för att deras grannar, de kringboende, inte råkat lika illa ut.

Här har vi en rik och bedrövlig erfarenhet, och jag återkommer till vad statens jordbruksnämnd har att förtälja i skrivelse till Kungl. Maj:t om den saken. Man frågar sig om det är rimligt att fortsätta att på detta sätt på människors bekostnad vinna nya lika bedrövliga erfarenheter. Det var ju så att vi i en motion, innan propositionen kom

Om översyn av gällande system för skördeskadeersättning

1961, lade fram ett förslag om hur man skulle kunna tänka sig att bota sådana brister.

Vi menade att eftersom strataindelningen och vad därmed sammanhänger inte alltid utfaller som man skulle vilja, skall det finnas möjlighet att komplettera systemet. Vi tänkte oss två kompletteringsmöjligheter. Den ena var personligt prövade bidrag, som sålunda skulle bota den orättfärdighet som jag nyss berörde. Den andra var en komplettering med krediter för att möta alla de många fall, då man inte kan tala om katastrofala skördeskadador och inte räkna med att maskineriet skall fungera. I dessa fall bereder dock skördeutfallet ofta nog svårigheter som berör likviditeten och därmed möjligheterna att klara växlar, räntor och amorteringar.

I propositionen biträdades vår framställning om en komplettering av systemet med personliga bidrag så att säga i princip, men det rörde sig bara om symboliska belopp. Efter 1961 års erfarenheter tycker jag att den saken borde kunna rättas till. Ingen som känner till frågan kunde väl i våras tänka sig att de anslagna slantarna skulle räcka. Statens jordbruksnämnd hade i skrivelse till regeringen skildrat hur omöjlig uppgiften var. Beloppen blev för ynkliga, menade väl jordbruksnämnden. Det var inte möjligt att åstadkomma en rimlig fördelning, sade man.

I våras frågade jag statsrådet därom, och han svarade mig då att han inte kunde bedöma om de därför disponerade beloppen var otillräckliga. Nu säger statens jordbruksnämnd någonting angående de principer man har följt. Man hänvisar till de angelägenhetsgrader som tillämpats vid jordbruksnämndernas fördelning av ärendena i tre grupper. Till grupp 1 skulle hänföras sådana fall, där 1961 års skördeskadador var betydande och på grund därav och på grund av övriga omständigheter behovet av hjälp var så trängande, att sökanden inte kunde antas fortsätta jordbruket om han inte erhöll statsbidrag. Han skulle alltså helt enkelt vara färdig att stå på näsan för att kunna få bidrag. Till grupp 2 hän-

fördes de sökande, för vilka hjälpbehovet inte var så trängande att bidraget var nödvändigt för att uppehålla driften. Till grupp 3 hänfördes övriga fall.

Då ansökningarna om skördeskadebidragen kommit in till jordbruksnämnden fann denna att bidragsgivningen måste bli mycket knapp. Man hade ju inte mer än 100 000 kronor, och 10 000 av dessa skulle reserveras. För jordbruksnämnden återstod sålunda att utbetala bidrag med sammanlagt 90 000 kronor. Antalet inkomna ansökningar var 1 782, varav 487 av jordbruksnämnderna hänförts till angelägenhetsgrad 1.

I det läget såg sig jordbruksnämnden nödsakad att till jordbruksnämnderna återremittera samtliga ansökningar i grupp 1 för omprövning och nedskärning, trots att jordbruksnämnderna redan konstaterat att det i dessa fall gick så dåligt att vederbörande inte kunde fortsätta driften utan bidrag.

Nu kan man säga att detta är detaljer, som inte har med principuppläggningsen att göra. Men det har de. Systemet är så upplagt att man kompletterar en generell verkande indelning och fördelning av skördeskademedlen med individuellt prövade bidrag. Observera att dessa bidrag lämnas till människor som lika väl som de andra har varit med att betala avgifterna till försäkringen. Ändå utfaller försäkringen så här restriktivt, därför att de har olyckan att bo i områden där grannarna klarade sig bättre. Jag menar att det borde finnas möjligheter för en mera generös tillämpning i det fallet, därför att det andra systemet är så stelbent.

Jordbruksministern berörde för ett ögonblick sedan den dåliga proportionen mellan de ungefär 200 000 kronor som utdelades så att säga den ordinarie vägen och de 100 000 som kom på den behovsprövade delen. Jag kan nog för min del kritisera den senare delen, liksom herr Jonasson gjorde. Jag måste också säga att det väl ändå är något galet när man av de medel som fanns inte kunde komma till större belopp på den ordinarie vägen.

Det är visserligen riktigt, som jord-

Om översyn av gällande system för skördeskadeersättning

bruksministern säger, att skörden generellt var bra, men detta gäller inte alls i vissa trakter. Inte minst i Uppsala och Stockholms län fanns ett mycket stort antal fall av faktiska skördeskador uppskattade till mycket stora belopp av nämnderna där, men det gick inte att få någonting. I sparbössan samlades in mycket pengar, men det var omöjligt att skaka ur annat än dessa småslantar. Detta borde väl ändå visa att man måste göra någonting åt saken. Man kan inte bara vänta på att vinna erfarenheter.

I interpellationen ifrågasätter jag också tidsutdräkten för utbetalningen. Som det nu är upplagt, förstår jag att det måste ta tid. Jag återoppar dock ett auktoritativt uttalande av en framstående man i jordbruksutskottet i denna kammare om att det gällde att få skördeskademedlen placerade så, att man skulle kunna hastigt komma ut med pengarna. De där blixutryckningarna har vi faktiskt i praktiken sett fasligt litet av. Men när det från ledande håll i jordbruksutskottet uttalats att så bör det gå till, borde åtminstone detta i någon mån beaktas vid bedömningen.

Jag återvänder till skördeskadelånen med hänsyn till situationen nu. Vi vet att det är fråga om stora skador på skörden. Det har angivits att ungefär varannan jordbrukare i detta land anmält sig för prövning. Det har också angivits att 126 000 skördeskadeanmälningar inkommit. Av dessa har från Mälardalskapen 80 procent anmält sig. Från Skaraborgs län har inkommit 12 678 framställningar, och från Värmland och Västerbotten mellan 9 000 och 10 000. I åtskilliga fall är det kanske inte fråga om ren katastrof, men över lag har konsekvensen blivit svårighet att klara varuväxlar, räntor och amorteringar, särskilt då bidrag inte utgått. Då är det överraskande att statsrådet i detta läge inte finner anledning att ompröva de möjligheter till lån som i detta fall har ifrågasatts. Det var ju inte bara motionärer som 1961 ifrågasatte den saken, utan i remissvar med anledning av den kungliga propositionen 1961 har lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, RLF, Sveriges

lantbruksförbund och även Landsorganisationen behandlat dessa frågor i positiv riktning. I propositionen tänkte man sig eventualiteten att i framtiden lämna garantilån i sådant syfte, och detta har också genom visst skrivsätt accepterats av utskottet och sedermera av riksdagen.

Vi kan diskutera formerna för stödet, men det är uppenbart att det är nödvändigt att därutöver snarast få kompletteringar. Inför utsikten att få ta ställning till så pass omfattande skördeskador av den grad och av den art jag förut berört tycker jag att det är rimligt att man överväger detta. Skillnaden mellan statliga garantier och skördeskadelån är i grund och botten en fråga om räntan. Garantilånen kan ju beräknas ligga högre. De statliga skördeskadelånen i gammal stil har ju lägre ränta, och om någonsin en låg ränta är ekonomiskt motiverad, må det i vart fall vara i detta fall.

Jag vill sluta med att säga att den situation som nu föreligger är så bedrövlig att den kräver allvarliga överväganden.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson och jag har tidigare diskuterat denna fråga om skördeskadeskyddet, och jag förmodar att det inte är sista gången som vi gör det med det intresse herr Nilsson visar för denna sak.

Herr Nilsson säger att den generella skördeskadeersättningen skall kompletteras med individuella bidrag. Ja, jag kan hålla med om att man har den möjligheten att lämna in en ansökan och få den prövad, även om man inte kommit i åtnjutande av det generella bidraget. Men det är faktiskt så, herr Nilsson, att det är åtskilliga som har skickat in ansökningar om individuella bidrag men avstått från att söka den generella ersättning de kunde ha fått om de gjort sig påmint. Vi bör inte glömma bort att vi här i riksdagen varit ense om att det skulle ske en mycket restriktiv bedömning när det gäller de individuella bi-

Om översyn av gällande system för skördeskadeersättning

dragen. Herr Nilsson har själv varit med om att avsätta 100 000 kronor för detta ändamål. Sedan kan det ju sägas att erfarenheterna ger anledning till att beloppet ökas. Jag har tidigare i en liten debatt med herr Jonasson givit uttryck för att regeringen är beredd att gå ett steg längre nu. Men nog skulle det vara märkvärdigt — och jag upprepar vad jag sagt — om vi redan nu då vi haft ett mycket gott skördeår skulle vara beredda att ompröva hela systemet. Det är inte så enkla saker att man utan vidare efter en så här kort tids erfarenhet kan veta hur man vill ha det hela ordnat. Jag tror därför att vi får vänta ännu någon tid.

Jag nämnde att det fanns sådana som avstått från att söka generell ersättning. När det gäller Norrbottens län har 375 ansökningar inkommit om behovsprövade bidrag. Av dessa hänfördes inte mindre än 320 till angelägenhetsgruppen 1 — alltså sådana fall som kunde anses vara angelägna. Det var endast ett fåtal av dem som ansökt om generell ersättning. Det gjordes en beräkning beträffande dessa jordbrukare, och det visade sig att 266 skulle ha fått ordinarie skördeskadeersättning med sammanlagt 85 000 kronor, om de lämnat in sina anmälningar i vanlig ordning. Då hade inte deras inkomster eller förhållanden i övrigt behövt prövas. Då hade de helt enkelt haft att utkvittera denna ersättning. Detta visar, herr Nilsson, att det inte är så enkelt med detta system. Det tar tid innan det tränger in i medvetandet, det tar tid innan jordbrukarna förstår det, och det finns anledning för oss att ta tid på oss innan vi är beredda att göra om allt detta.

Sedan har herr Nilsson tagit upp åtskilliga frågor. Han sade att det inte varit någon särskild »blyxtutryckning» när det gällt att utbetala ersättningsbeloppen. Ja visst tar det tid att samla in blanketterna och att pröva framställningarna, men sedan man väl tagit ställning till ansökningarna har jag en känsla av att utbetalningarna kunnat ske mycket snabbt — det är väl inte att begära

att beloppen skall betalas ut innan man prövat ärendena.

Vad herr Nilsson sedan sade beträffande skördeskadelånen är jag främmande för. Jag kan inte finna att det står någonting sådant i propositionen som herr Nilsson talade om. Det är möjligt att han tänker på vad reservanterna sade i reservationen till utskottets utlåtande, där de skrivit positivt om skördeskadelånen — men det finns ingenting i detta i propositionen och ingenting i utskottets utlåtande, herr Nilsson.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, herr statsråd, att det problem det här gäller är av en sådan svårighetsgrad, att man givetvis inte löser det i en handvändning. Just därför är det så mycket viktigare att gripa sig an saken i någorlunda rimlig tid, så att man kan komma till något resultat. Jag ger herr statsrådet rätt i att det kanske inte var så lätt att nu efteråt komma och begära ett förhöjt anslag till behovsprövade bidrag när man så att säga hade fördelningen klar. Det är sakligt rimligt att resonera på det viset. Men detta problem bragte jag på tal i våras, och då sade statsrådet att han inte kunde bedöma om det behövdes mera pengar eller inte. Man får väl ändå försöka åstadkomma ett bedömande, och att dessa 100 000 kronor inte kunde räcka var väl ändå nästan alla ense om.

Herr statsrådet påpekar vidare att en hel del människor inte ordentligt inger eller fullföljer sina ansökningar. Ja, det har spritts en pessimism angående denna försäkring som gjort att många resignerat och sagt sig att det inte kan löna sig att lämna in dem. Det är beklagligt att så är förhållandet, därför att det är en så viktig och värdefull sak som här har satts i gång och som så innerligt väl behöver utvecklas.

Herr statsrådet talade om vad vi var ense om 1961. Ja, en sak var vi ense om, nämligen att detta var att betrakta som en provisorisk lösning som skulle

Ang. dispositionen av vissa ersättningar enligt renbeteslagen

kompletteras och utvecklas i olika avseenden. Det var ett förslag som naturligtvis både förslagsställaren och de som voterade hade svårt att bedöma verkningarna av. Vi kan väl ändå säga att det inte har gått riktigt bra, inte ens förra året då vissa orter eller vissa delar av landet var i brännpunkten. Inte heller då bjöd systemet den trygghet som man vill att ett modernt samhälle skall ge i dylika avseenden.

Jag måste betona att jag inte begär att allting skall bli färdigt och klart i en handvändning, därtill är jag alltför realistisk. Men när det föreligger så uppenbara brister i fråga om det nuvarande systemet räcker det, enligt min uppfattning, inte med en hänvisning till att statistiska nämnden har att komma in med förslag, och då så inte skett skulle allting vara bra.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. dispositionen av vissa ersättningar enligt renbeteslagen

Ordet gavs ännu en gång till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara även herr Ragnar Berghs interpellation angående dispositionen av vissa ersättningar enligt renbeteslagen, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Ragnar Bergh har i en interpellation frågat mig, när Kungl. Maj:ts beslut om dispositionen av vissa av LKAB till kronan erlagda arrendeavgifter för mark ovan odlingsgränsen i Kiruna är att förvänta.

Alltsedan år 1908 har LKAB arrenderat kronomark i Kiruna. Arrendeområdena har efter hand utvidgats och utgör för närvarande sammanlagt ca 1 500 hektar. De arrendekontrakt som tid efter annan upprättats med bolaget har från och med år 1958 sammanförts i ett enda avtal, som Kungl. Maj:t godkänt år 1960. Såsom interpellanten angett har Kungl. Maj:t i beslut åren 1941, 1948 och 1960

tills vidare lämnat öppen frågan om hur mycket av arrendebeloppet som skall tillfalla domänfonden respektive statens lappfond. De båda äldre besluten gällde årliga arrenden om 820 och 1 854 kr. respektive 415 kr. Från och med år 1958 uppgår det samlade arrendet till 27 000 kr. om året.

Länsstyrelsen i Luleå har under de tre senaste åren framlagt två förslag till fördelning av arrendeavgifterna. Det ena avser det årliga beloppet på 27 000 kr. medan det andra gäller de arrendebelopp som bolaget betalat till domänstyrelsen under åren 1908—1957. Enligt dessa förslag skall lappfonden tillföras nio tiondelar av arrendeavgifterna och domänfonden endast få behålla en tiondedel som ersättning för domänverkets förvaltningsbestyr. Domänstyrelsen har å sin sida förordat att till lappfonden skall överföras ett engångsbelopp, avsett att täcka både förfluten och kommande tid. Därvid har domänstyrelsen utgått från att fonden enbart skall ha ersättning för markens värde som renbetesmark.

De nämnda förslagen är remitterade till kammarkollegiet för yttrande. Till kollegiet har under de sista åren också hänskjutits åtskilliga andra ärenden, vilka hänger samman med de i flera avseenden komplicerade frågor som berör förvaltningen av de ovan odlingsgränsen belägna delarna av Norrbottens och Västerbottens län. Kollegiet har under hand meddelat mig, att det funnit sig böra ta ställning till åtminstone flertalet av ärendena — däribland de som gäller fördelningen av arrendeavgifterna i Kiruna — i ett sammanhang samt att det räknar med att avge sitt yttrande i fördelningsfrågan under de närmaste månaderna. Jag kommer att snarast möjligt därefter ta upp frågan till prövning.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Berghs interpellation.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Av detta framgår att kammarkollegiets yttrande är att vänta inom de närmaste månaderna och

Interpellation om inlärningsmaskiner

att jordbruksministern snarast möjligt därefter skall ta upp frågan till prövning. Jag vill hoppas att man inom kanslihuset alltså skall sätta en smula mera fart på detta ärendes behandling. Det kan inte vara rimligt att vi ännu år 1962 saknar beslut av Kungl. Maj:t om hur arrendeavgifter skall disponeras, som med växlande belopp har influtit ända sedan 1908.

Hur arrendeavgifterna skall fördelas ankommer inte på mig att bedöma. Jag vill i detta sammanhang endast uttala som min personliga mening att 1928 års renbeteslag i det avseendet ger uttryck åt den princip som därvid bör tillämpas, nämligen att ersättning för arrendeupplåtelser ovan odlingsgränsen skall komma samerna till godo.

Låt mig här tillägga att såsom jag läser sista stycket i renbeteslagens 56 § kan det ifrågasättas om någon uppdelning av arrendeavgifterna över huvud skall förekomma. Stycket lyder nämligen sålunda: »Medel som inflyta genom sådan upplåtelse skola enligt bestämmelser som givas av Konungen användas till förmån för lapparna.» Denna formulering ger inte uttryck för någon uppdelning. Det kan ifrågasättas om renbeteslagen över huvud taget är tillämplig i detta fall, men jag utgår ifrån att så är fallet. Jag bygger denna uppfattning på det tillämpningsområde som anges. Jag finner ytterligare bekräftelse på att så är förhållandet i den omständigheten, att Kungl. Maj:t dock själv har utsagt att Kungl. Maj:t framdeles skall ge besked om hur dessa avgifter skall disponeras.

Av det jag nyss sagt följer också, såvitt jag förstår, att man i motsats till vad domänstyrelsen synes mena inte kan tänka sig ett engångsbelopp som inkluderar även ersättning för framtiden. För närvarande uppgår det samlade arrendebeloppet, såsom vi nyss hört, till 27 000 kronor per år, men Kungl. Maj:t har i sitt beslut 1960, då detta belopp justerades, tydligen räknat med att beloppet kan bli ett annat efter utgången av år 1967, vilket ju är rätt naturligt med hänsyn bl. a. till penningvärdets föränd-

ringar. Att i det läget fixera, som domänstyrelsen tycks önska, ett engångsbelopp för framtiden kan inte gärna motsvara stadgandet i 56 § renbeteslagen. Men, som sagt, det ankommer inte på mig att ge besked om hur fördelningen skall ske.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

—
Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 184, med förslag till läkemedelsförordning, m. m.

—
Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående inrättande av vissa ordinarie tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå.

Interpellation om inlärningsmaskiner

Herr NYMAN (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Förverkligandet av skolans målsättning kommer att ställa skolmyndigheterna inför stora krav på att söka förbättra undervisningsmetoderna. Dessa är i hög grad beroende av de hjälpmedel lärarna kan ha tillgång till. I 1957 års skolberednings betänkande V om »Hjälpmedel i skolarbetet» har behandlats två grupper av hjälpmedel, nämligen huvudsakligen tryckt material och audiovisuella hjälpmedel. Sedan utredningen avgivits har emellertid ett nytt undervisningsmedel låtit mycket tala om sig, nämligen inlärningsmaskiner, som kan vara såväl relativt enkla som avsevärt komplicerade.

»Programmerad inläring» med hjälp av maskiner har först tillämpats i USA, där man tror att de kommer att revolutionera undervisningen, särskilt i den fas av undervisningen som heter inövning framför allt av exakta läroämnen som matematik, fysik, språk m. fl. I mer avancerad form användes den att träna tjänstemän i företagsledning, s. k. besluts spel.

I Sverige har inlärningsmaskinerna mötts med mycket stort intresse. Vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet har den amerikanska verksamheten på den programmerade undervisningens område följts några år. Hösten 1961 startades skolförsök i åtta klasser av årskurs 7 i Jönköping, Huskvarna och Lundby samläroverk i Göteborg i matematik och följande termin i språk. Skolöverstyrelsen har tillsatt en kommitté för programmerad inlärnin g med professor T. Husén som ordförande.

Om den programmerade inlärnin gen håller vad den tycks lova, så kan den komma att betyda ett stort steg framåt på undervisningens område, så att undervisningen kan bli mer effektiv, individuell och för eleverna mer intressant. Metoden anses också mycket lämplig för de mindre begåvade eleverna tack vare de små stegens princip. Kravet på ett fastare kunskapsresultat liksom en mer differentierad undervisning kan genom den nya metoden komma att bättre tillgodos. Icke minst förväntas den komma att bli av stor betydelse för inlärnin g och instruktion i den egentliga yrkesundervisningen och vid företagsekonomiska beslutspel.

Inlärningsmaskinernas användbarhet är emellertid ännu icke tillräckligt prö vad och vetenskapligt utredd. Vissa frå getecken har satts för deras förutsätt ningar och verkningar och varningar höjts mot att övervärdera den program merade inlärnin gen.

Med anledning av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesia stikdepartementet få ställa följande frå ga:

Kommer herr statsrådet att vidtaga yt terligare åtgärder för att snabbt utforska inlärningsmaskinernas förutsättningar och verkningar samt deras utnyttjande inom svenskt skolväsende?

På gjord proposition medgav kamma ren, att ifrå gavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagets drift

Ordet lämnades härefter på begäran till herr LAGER (k), som yttrade:

Herr talman! Den 28 september detta år underrättades de kommunala myndig heterna i Nacka stad samt personalen vid Stal-Lavals verkstäder i Nacka att hela verksamheten skulle flyttas till Fin spång i Östergötland. Det uppges att fö retagsledningen fattat beslut om flytt ningen den 27 september, alltså dagen innan.

Enligt vad ordföranden i Nacka stads drätselkammare meddelade i ett interpel lationssvar den 29 oktober i Nacka stads fullmäktige kan man »förutsätta att för beredelser och planering rörande sam manslagningen och flyttningen varit på gång ganska länge dessförinnan». Rykten om den förestående flyttningen hade cirkulerat flera månader i förväg. Av det redan anförda interpellationssvaret fram går emellertid att företagsledningen hela tiden sökt hemlighålla planerna. Flera exempel ges hur företagsledningen vid kontakter med de kommunala myndig heterna sökt inbilla dessa att företags ets planer snarare gick ut på en utbyggnad vid verkstäderna i Nacka i stället för tvärtom.

När ett så pass stort företag som Stal-Laval, med cirka 700 anställda, plöts ligt flyttar från en så pass liten stad som Nacka, runt 21 000 invånare, uppstår självklart mycket allvarliga problem och svårigheter för såväl staden som de an ställda. Erbjudandet till de anställda att få följa med verkstadsutrustningen till Finspång har enligt uppgifter i pressen intresserat endast en av de anställda. De övriga har avböjt att begagna sig av er bjudandet. De anställda ställes nu plöts ligt inför problemet att skaffa sig nytt arbete. Även om sysselsättningen ännu är relativt god kan det dock uppstå stora besvärigheter för Stal-Lavals tidigare arbetare och övriga anställda att skaffa sig nytt arbete, omskolning kan kom ma att bli aktuell med krav på kommu nala åtgärder och ekonomiska utgifter.

Interpellation ang. information och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagets drift

Stal-Laval-fallet aktualiserar ånyo frågan om begränsning av de privata företagarnas rätt att handla och vandla med sin egendom och med sina anställda efter gottfinnande. Inom fackföreningsrörelsen har under senare år förts livliga diskussioner kring detta tema. De hittills åstadkomna resultaten är s. k. frivilliga överenskommelser att företagsledningarna som står i begrepp att företa väsentliga förändringar i eller av arbetsplatsen, skall i god tid underrätta såväl de anställda som de statliga arbetsmarknadsmyndigheterna om dessa planer. Så sker emellertid inte alltid. Vissa företagsledningar struntar i överenskommelsen. Tiden borde därför vara inne för statsmakterna att ingripa.

Med hänvisning till vad som här anförts anhåller jag att till statsrådet och

chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Blev de statliga arbetsmarknadsmyndigheterna underrättade om Stal-Lavals flyttningsplaner tidigare än de anställda och Nacka stad?

Avser statsrådet att vidtaga åtgärder som i framtiden garanterar de löneanställdas och kommunernas rätt till information om och medbestämmanderätt vid väsentliga förändringar i företagets drift?

Även denna anhållan bifölles.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 16.49.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 9 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad hemställer härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 11—25 november för att på Kungl. Maj:ts uppdrag delta i Unescos generalkonferens i Paris.

Stockholm den 7 november 1962

Yngve Möller

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till läkemedelsförordning, m. m.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående inrättande av vissa ordinarie tjänster i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 191, med förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande;

nr 192, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Argentina för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 193, angående omorganisation av statens jordbruksnämnds råd;

nr 195, angående lönegradplaceringen för vissa tjänster m. m.;

nr 196, angående statligt stöd till förbättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län;

nr 197, med förslag till förordning angående de tider då allmän fastighets-taxering skall äga rum; och

nr 198, med förslag till förordning om bekämpande av hönstypus.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning;

nr 158, i anledning av väckta motioner om ökad upplåtelse av militära verkstäder för civil yrkesskolutbildning;

nr 159, i anledning av väckt motion om besiktningen av hästar, som uttagas enligt militära uttagningsförordningen;

nr 160, i anledning av väckta motioner om en plan för fortsatt utbyggnad av patent- och registreringsverket;

nr 161, i anledning av väckta motioner om sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl.;

nr 162, i anledning av väckt motion om ersättning till byggnadsarbetaren A. S. Sundström för skada uppkommen genom olycksfall i arbetet;

nr 163, i anledning av väckta motioner om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare m. m.; samt

nr 164, i anledning av väckta motioner om rätt för lärare att tillgodoräkna tjänstgöring i annat nordiskt land såsom merit;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel vid ingripanden enligt karantänkungörelsen;

nr 35, i anledning av väckta motioner om auktorisering av bilförsäljare;

nr 36, i anledning av väckta motioner om ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av en europeisk social stadga; samt

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om tidpunkten för utbetalande av ersättning vid expropriation av vägmark;

nr 38 i anledning av motioner om trafiksäkerhetsbestämmelserna avseende husvagn;

nr 39, i anledning av motion angående översyn av bestämmelser om arbetstid för förare i yrkesmässig automobiltrafik;

nr 40, i anledning av motioner angående kompetensfördelningen mellan länsstyrelse och biltrafiknämnd; samt

nr 41, i anledning av dels motion om fångst av vildkanin med iller och nät, dels ock motion om åtgärder mot skadegörelse av vildkanin; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckt motion om stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land.

Interpellation om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm

Herr SUNDIN (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Det kan knappast råda någon tvekan om att dokumentärfilmen är och alltmer kommer att bli en av de värdefullaste källorna, när det gäller att bilda sig en uppfattning om förfluten tid. Det måste anses vara ett allmänt intresse att sådan film så långt möjligt bevaras.

I vårt land finns ett filmmaterial av detta slag som betecknats som unikt i världen. Från år 1912 till för några år sedan har nämligen visats aktuell dokumentär- och journalfilm på biograferna. Det filmföretag som främst svarat för denna journalfilmsverksamhet har nu filmmaterialet i sin ägo.

Materialet är av stort värde ur historisk synpunkt och för t. ex. framtida forskning och undervisning. Det finns emellertid stora risker för att det skall spolieras, emedan det består av nitratfilm som genomgår sådana kemiska förändringar att den efter längre tids lagring blir obrukbar. Skall materialet kunna bevaras till eftervärlden, är kopiering på tidsbeständig film nödvändig. Ett sådant förfarande är dock förenat med så stora kostnader, att det med hänsyn till de betingelser under vilka filmföretagen arbetar inte kan förväntas att det berörda företaget i tid får möjlighet att säkerställa materialet. Enligt min mening bör det därför prövas om det allmänna kan medverka till att materialet på betryggande sätt bevaras åt eftervärlden.

Över huvud taget måste det anses vara en brist att vad filmmediet frambringat i fråga om belysning av samhällslivets olika sidor i så liten utsträckning beaktats i det dokumentations- och arkiveringsarbete som eljest pågår på praktiskt taget alla områden. De enda nämnvärda officiella samlingarna synes utgöras av filmhistoriska samlingarna vid Tekniska museet och av de samlingar som innehas av Sveriges Radio. De filmhistoriska samlingarna gäller emellertid endast film som

Interpellation om statlig medverkan för bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm

är av värde ur speciellt filmhistorisk synpunkt, och samlingarna vid Sveriges Radio gäller av naturliga skäl nästan enbart film från senare tid. Äldre film av allmänt historiskt värde ingår således inte i de berörda samlingarna. Det är av allmänt intresse att denna brist undanröjes.

Vid en medverkan från det allmännas sida måste givetvis beaktas att ifrågavarande film är i privat ägo, nämligen hos ett filmföretag. Den omständigheten behöver dock inte utgöra något hinder för en samverkan i lämplig form, t. ex. av innebörden att företaget förbinder sig att utan ersättningsanspråk upplåta samlingarna för forsknings- och undervisningsändamål men däremot inte för kommersiell användning. Det är enligt min mening angeläget att förutsättningarna för ett sådant arrangemang prövas utan onödigt dröjsmål.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet villig att i enlighet med vad i interpellationen anförts pröva förutsättningarna för statlig medverkan vid säkerställande och bevarande av äldre dokumentär- och journalfilm, som är av värde ur historisk och annan allmän synpunkt?

På gjord proposition medgav kammarent att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.13.

In fidem

K.-G. Lindelöw